

Postępowanie ekstradycyjne w Republice Federalnej Niemiec

W wyniku współpracy międzypaństwowej oraz integracji w ramach Unii Europejskiej doszło do wypracowania zasad i procedur mających na celu wzajemną pomoc państw w zakresie ścigania i karania w sprawach karnych. Jednym z najważniejszych z punktu widzenia praktyki efektem takiego współdziałania są umowy oraz porozumienia o ekstradycji, tj. wydaniu osoby podejrzanej lub skazanej za przestępstwo w innym kraju.

Ogólne przesłanki dopuszczalności ekstradycji zawarte są w umowach międzynarodowych, natomiast szczegóły postępowania uregulowane zostały na poziomie państwowym i wykazują znaczne różnicowanie.

Niniejsze opracowanie stanowi zwięzły opis postępowania ekstradycyjnego w Niemczech.

Podstawowym aktem prawnym regulującym postępowanie ekstradycyjne w Niemczech jest ustawa o międzynarodowej pomocy karnej (IRG). W niej znajdziemy szczegółowe przepisy dotyczące przesłanek dopuszczalności ekstradycji, czyli warunków które muszą zostać spełnione, aby mogła zapaść decyzja o ekstradycji. Ponadto, do postępowania ws. ekstradycji stosuje się odpowiednio przepisy niemieckiego kodeksu postępowania karnego (StPO) oraz, w zakresie gwarancji procesowych, konstytucji Republiki Federalnej Niemiec (GG).

Ustawa IRG reguluje dwa częściowo odmienne rodzaje postępowań. Pierwsze odnoszące się do sytuacji, w której państwo zwracające się z wnioskiem ekstradycyjnym jest członkiem Unii Europejskiej i wydaje Europejski Nakaz Aresztowania (ENA), drugie właściwe w przypadku pozostałych państw.

Procedura ekstradycyjna wszczynana jest na wniosek państwa proszącego. Wniosek ten musi spełniać określone w IRG warunki formalne, a braki w tej kwestii powinny zostać uzupełnione. W przypadku braków formalnych zgoda na ekstradycję jest wykluczona.

Osoba zatrzymana na wniosek państwa proszącego jest najpóźniej następnego dnia po zatrzymaniu doprowadzana przed właściwy miejscowo sąd rejonowy (Amtsgericht). Sąd ten nie jest właściwy do orzekania o areszcie ekstradycyjnym i jest uprawniony jedynie do potwierdzenia tożsamości doprowadzonego oraz jego przesłuchania i zatrzymania. Sąd poucza zatrzymanego o możliwości wyrażenia zgody na postępowanie uproszczone i zrzeczenia się klauzuli specjalności. Pojęcia te zostały wyjaśnione w dalszej części niniejszego opracowania.

Areszt ekstradycyjny

Należy pamiętać, że ani wniosek o ekstradycję ani (pomimo mylącej nazwy) ENA nie są równoważne z zarządzeniem aresztu. Dopuszczalność aresztu, jego przebieg i czas trwania podlegają suwerennej decyzji sędziego i nie jest on przy tym związany wnioskami państw obcych. IRG numeratywnie określa przesłanki, które mogą prowadzić do orzeczenia aresztu ekstradycyjnego. Jest to niebezpieczeństwo ucieczki lub matactwa ze strony osoby objętej procedurą. Areszt ekstradycyjny może zostać zasądzony na okres najdłużej dwóch miesięcy, a jego przedłużenie musi każdorazowo nastąpić w formie orzeczenia sądowego. Na zarządzenie o areszcie służy zażalenie. W każdej chwili jest natomiast możliwe tymczasowe zwolnienie z aresztu na wniosek osoby ściganej lub prokuratury. Sąd powinien uwzględnić wszelkie argumenty przemawiające przeciwko niebezpieczeństwu matactwa lub ucieczki osoby objętej procedurą ekstradycyjną, tj. więzi rodzinne i zawodowe, integrację społeczną, wiek i stan zdrowia i.in.

Tymczasowy areszt ekstradycyjny

Nakaz tymczasowego aresztowania może zostać wydany przez Sąd Najwyższy Kraju Związkowego (Oberlandesgericht) jeszcze przed złożeniem wniosku ekstradycyjnego. Jest to możliwe w przypadku gdy sąd nie ma wątpliwości co do zaistnienia przesłanek aresztu oraz spodziewa się wniosku ekstradycyjnego ze strony państwa obcego.

Poniżej zostanie przedstawiony schemat postępowania ekstradycyjnego zwykłego oraz wszczętego na podstawie ENA.

1. Postępowanie ekstradycyjne zwykłe

Na postępowanie ekstradycyjne zwykłe w Niemczech składają się: sądowe postępowanie o ustalenie dopuszczalności ekstradycji w którym właściwy jest Sąd Najwyższy Kraju Związkowego (Oberlandesgericht) oraz postępowanie ws. udzielenia zgody na ekstradycję, będące postępowaniem quasi-administracyjnym.

Uznanie przez sąd ekstradycji za niedopuszczalną powoduje zakończenie postępowania. Nie przeprowadza się wówczas postępowania w kwestii zgody na ekstradycję. Natomiast w sytuacji orzeczenia o dopuszczalności ekstradycji, sąd może ze względu na nowe, mające znaczenie dla sprawy okoliczności wznowić postępowanie z urzędu, na wniosek prokuratury lub osoby ściganej.

Od decyzji Sądu Najwyższego Kraju Związkowego nie przysługuje odwołanie. Możliwa jest jednak weryfikacja wydanej decyzji w wypadku zaistnienia nowych mających znaczenie dla sprawy okoliczności.

Zgodnie z prawem niemieckim każdy może ponadto złożyć skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego (Bundesverfassungsgericht) jeżeli twierdzi, że jego prawa podstawowe zostały naruszone.

2. Postępowanie na podstawie Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA)

Do postępowania wszczętego na podstawie ENA stosuje się przepisy ustawy IRG z zastrzeżeniem, że przepisy części 8. ustawy mają pierwszeństwo przed przepisami ogólnymi. W postępowaniu na podstawie ENA wzmocniona została rola prokuratury generalnej, która upoważniona została do wydania wstępnej decyzji o dopuszczalności ekstradycji. Jeżeli decyzja ta jest pozytywna, a prokuratury nie widzie przeszkód do ekstradycji składa wniosek do Najwyższego Sądu Kraju Związkowego, który orzeka w tej sprawie. Ostateczne wyrażenie zgody na ekstradycję należy do Prokuratury Generalnej.

W postępowaniu o ekstradycję sąd nie jest w zasadzie uprawniony do badania pod kątem merytorycznym sprawy leżącej u podstaw wniosku ekstradycyjnego. Wyjątkiem jest sytuacja w której szczególne okoliczności wymagają zbadania pod kątem możliwości przypisania winy oskarżonemu. Ponadto w ramach Unii Europejskiej obowiązuje domniemanie dopuszczalności ekstradycji, czyli założenie zgody na wydanie.

Osobie objętej procedurą ekstradycyjną przysługują analogiczne prawa co w postępowaniu karnym. Na podstawowe gwarancje składają się: prawo do bycia wysłuchanym przez sąd, prawo do zachowania milczenia, prawo do uzyskania pomocy prawnej.

Ważną instytucją prawa ekstradycyjnego jest tzw. **klauzula specjalności**. Pojęcie to odnosi się zasadniczo do skutków udzielenia zgody na ekstradycję i stanowi gwarancję, iż w wyniku przekazania na terytorium państwa obcego może zostać wykonany wyrok /wszczęte dochodzenie/ jedynie w sprawie, która była objęta wnioskiem ekstradycyjnym. Jak wyżej wspomniano, możliwe jest w toku postępowania ekstradycyjnego zrzeczenie się klauzuli specjalności; oświadczenie to jest nieodwołalne i może zostać wzruszone jedynie z przyczyn formalnych.

Postępowanie uproszczone umożliwia wydanie osoby państwu obcemu bez przeprowadzenia formalnego procesu ekstradycyjnego. Zgoda na postępowanie uproszczone nie wiąże prokuratury, która ze względu na okoliczności sprawy, może mimo to zdecydować o przeprowadzeniu procesu.

Sytuacja, w której osoba objęta procedurą ekstradycyjną jest równocześnie oskarżonym w

procesie karnym lub zasądono wobec niej karę pozbawienia wolności (także w zawieszeniu) nie jest przeszkodą w prowadzeniu postępowania ekstradycyjnego, powoduje natomiast opóźnienie w przekazaniu osoby.

Niedopuszczalność ekstradycji:

Tradycyjnymi przeszkodami prowadzącymi do niedopuszczalności ekstradycji są:

- warunek podwójnej karalności – czyn popełniony za granicą musi być równocześnie karalny w kraju przebywania osoby poszukiwanej. W przypadku ENA, podwójna karalność nie jest sprawdzana jeżeli czyn będący podstawą dla ENA jest tzw. czynem katalogowym ujętym w rozporządzeniu Rady UE
- prześladowanie na gruncie politycznym
- przestępstwa wojskowe
- brak wzajemności, ze strony państwa proszącego

Przeszkody te nie obowiązują w przypadku przedłożenia ENA. Jeśli chodzi o warunek podwójnej karalności, jest on brany pod uwagę jeżeli czyn będący podstawą dla ENA nie jest tzw. czynem katalogowym ujętym w rozporządzeniu Rady UE.

IRG w części 8. dotyczącej ENA określa kolejne przesłanki niedopuszczalności ekstradycji:

- ne bis in idem – oznacza to zakaz ponownego karania za ten sam czyn
- gdy ściganemu nie można przypisać winy w czasie popełnienia zarzucanego mu czynu
- gdy wyrok zapadł pod nieobecność osoby ściganej, chyba że ma on prawo do ponownego postępowania sądowego
- jeżeli ściganemu grozi w kraju proszącym kara dożywotniego pozbawienia wolności bez gwarancji możliwości weryfikacji zasądzonej kary w przeciągu max. 20 lat.

Za niedopuszczalnością ekstradycji może również przemawiać ewentualne naruszenie praw i wolności wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i innych aktów międzynarodowych, a także naruszenie konstytucyjnie zagwarantowanych praw podstawowych. Przy orzekaniu o ekstradycji sąd powinien wziąć pod uwagę związku osoby ściganej z państwem pobytu i państwem zwracającym się o wydanie, możliwości resocjalizacyjne oraz skutki ekstradycji dla ściganego i jego najbliższych.

Decyzja odmowna w sprawie o ekstradycję nie oznacza definitywnego uniknięcia kary, bądź procesu przez daną osobę. Państwo proszące może złożyć wniosek o wykonanie przez państwo obce zasądzonej kary pozbawienia wolności. Wykonanie wymaga przeprowadzenia odrębnego postępowania sądowego przed Sądem Kraju Związkowego (Landgericht) i nie oznacza automatycznego przejścia zapadłego wyroku. Kara orzeczona za granicą zostaje dopasowana do prawa niemieckiego wedle zasad zawartych w IRG i wykonana według przepisów prawa niemieckiego.

Powyższe opracowanie pokazuje, że pomimo ścisłej współpracy państw, a w szczególności państw Unii Europejskiej, przekazywanie skazanych, bądź poszukiwanych w państwie obcym obywateli dalece pozbawione jest automatyzmu. Każdy przypadek ekstradycji rozpatrywany jest indywidualnie i nie można z góry określić wyniku toczącego się postępowania.

Kontakt:
Rajmund Niwiński
Grafenberger Allee 120, 40237 Düsseldorf
Tel.: +49 211 69 99 07 20
Mobil. + 49 (01) 163 4793528
Fax: +49 211 69 99 07 29
niwinski@niwinski.de
www.niwinski.de
www.niwinski.pl